

УДК 37.036

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ
В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ**

Блудова Ю.О.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглянуті теоретичні основи формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку та вплив регіональної культурно-історичної спадщини на естетичне виховання школярів.

Ключові слова: художньо-естетичний смак, культурно-історична спадщина, естетичне виховання школярів.

**ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА
В МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ РЕГИОНАЛЬНОЙ
КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ**

Блудова Ю.А.

В статье рассмотрены теоретические основы формирования художественно-эстетического вкуса детей младшего школьного возраста и влияние регионального культурно-исторического наследия на эстетическое воспитание школьников.

Ключевые слова: художественно-эстетический вкус, культурно-историческое наследие, эстетическое воспитание школьников.

**FORMATION ARTISTIC AND AESTHETIC TASTE IN JUNIOR PUPILS
BY MEANS OF THE REGIONAL CULTURAL HERITAGE**

Bludova Y.

The article describes the theoretical basis for the formation of artistic and aesthetic taste of children of primary school age and regional impact of cultural heritage on the aesthetic education of students.

Key words: artistic and aesthetic taste, cultural and historical heritage, aesthetic education students.

Актуальність дослідження. В умовах розбудови українського суспільства, послідовного й цілеспрямованого вирішення складних проблем економічного, політичного, соціального й культурологічного змісту особливої гостроти й актуальності набувають питання естетичного виховання особистості з чіткою громадянською позицією, розвинутою національно-духовною культурою, яка не тільки має відповідні знання, а й дотримується морально-правових норм та цінностей життя, естетики взаємин між людьми.

Дитина зростає і формується в складних соціальних умовах, які характеризуються зростанням впливу засобів масової інформації з одночасним відстороненням таких виховних середовищ, як сім'я, школа, надбання культурно-історичної спадщини. У зв'язку з цим набуття молодим поколінням соціального досвіду існування людини з розвинутою духовністю, високою моральною, естетичною культурою передбачає оволодіння цінностями світового і народного мистецтва, а розвиток відчуття прекрасного, здатності розуміти і цінувати твори мистецтва розглядається як одне із завдань національної системи освіти.

Мета статті – розкрити вплив регіональної культурно-історичної спадщини на формування художньо-естетичного смаку молодших школярів.

Теоретичну основу для створення умов для виховання і навчання естетично розвинутої особистості визначено такими державними документами як: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Концепція національного виховання, Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, а також спадщина видатних українських і зарубіжних педагогів-дослідників. Вони вимагають від школи неухильного залучення учнів до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української і зарубіжної культури,

забезпечення високої художньо-естетичної освіченості й вихованості особистості.

У формуванні гармонійно розвиненої особистості дитини у сучасності сьогодні все більш значну роль відіграє художньо-естетичне виховання. Здатність особистості оптимально розв'язувати поставлені завдання в дорослому житті залежить насамперед від специфіки образного мислення й естетичних переконань людини, від рівня свідомості, які сформовані у неї ще в дитинстві, коли загальна користь та ідея трансформуються в естетичну насолоду. Виховання зазначених соціокультурних рис людини стає беззаперечною суспільною вимогою як основа становлення молодого покоління громадян незалежної Української держави. Створення нового естетичного ставлення особистості на основі формування в неї художньої культури передбачає розвиток у кожної дитини культури праці та творчості, культури життя [9].

Естетичне виховання в початковій школі трактується як цілеспрямований, організований процес формування у дітей розвиненої естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, здатності сприймати, творити й цінити прекрасне, поводитись культурно і достойно. Систематичний естетичний вплив на учнів у початковій школі сприяє формуванню в них естетичних почуттів, смаків, поглядів і художніх здібностей, вміння здійснювати це практично [1].

Естетичне виховання передбачає певний рівень художньо-естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Цей рівень виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворювальної діяльності у навчально-виховному процесі, праці, побуті, людських взаєминах. Через емоційне сприйняття навколишньої дійсності здійснюється формування переконань, поглядів школярів, які згодом стають основою їх поведінки, їхньої громадянської та суспільно корисної діяльності у полікультурному середовищі [9].

Необхідність розвивати особистість художньо й естетично відзначають багато письменників, педагогів, діячів культури. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається упродовж усього життя, але не всі періоди життя рівноцінні для забезпечення естетич-

ного розвитку. Спираючись на спільні дослідження психологів і педагогів доведено, що за останні роки значно підвищився рівень естетичної діяльності дітей, який проявляється вже в ранньому віці.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що це питання актуальне в найбільш сприятливому для цього молодшому шкільному віці. Саме в цьому віці закладаються основи майбутнього розвитку людства (Д. Кабалевский, А. Макаренко, Б. Неменський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський) [4, 7, 8]. Молодший шкільний вік у дітей – це найбільш сприятливий період для всебічного розвитку особистості [1]. Це період залучення дитини до пізнання навколишнього світу, період його початкової соціалізації. Саме в цьому віці активізується самостійність мислення, розвивається пізнавальний інтерес дітей і допитливість.

Деякі педагоги-практики вважають, що будь-які намагання естетичного виховання у старших класах не можуть компенсувати того, що втрачено у початкових класах. Слід зазначити, що дослідження свідчать про те, що завдяки належній роботі з молодшими школярами, у них вдається сформувати досить високий рівень розуміння краси навколишнього світу, творів народного декоративно-прикладного мистецтва [5].

Важливим компонентом естетичної культури є естетичний смак, тому успішне вирішення питань його формування має велике значення як для особистісного розвитку, так і для зміцнення ролі естетичних цінностей носіїв культурної спадщини.

Спираючись на наукову літературу та теоретичний аналіз наукових праць можна стверджувати, що естетичний смак привертає увагу численних дослідників як інтегрований показник естетичної культури, духовності та індивідуальної своєрідності особистості (О. Буров, Ш. Герман, О. Дивниненко, Л. Коган, О. Лармін, В. Лисенкова, А. Лосев, І. Маца, В. Розумний, В. Скатерщиков, В. Шестаков, Р. Шульга); естетизованих почуттів і переживань (Л. Виготський, О. Костюк, О. Лазаревська, А. Молчанова, С. Рубінштейн, Б. Теплов); гармонійності єдності чуттєвого і раціонального (В. Липський, Б. Лихачев, Є. Яковлев).

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що окремі аспекти проблеми розвитку і формування естетичного смаку розкриті у роботах О. Дивниненко, І. Долецької, С. Долуханова, А. Зися, М. Киященка, І. Лазарева, Н. Лейзерова, В. Мозгота, В. Панченка, Л. Ритікової та інших, у дослідженнях зарубіжних авторів – Г. Айзенка, М. Бредслі, В. Кенника та інших.

Існує низка наукових підходів до розвитку і формування естетично-художнього смаку учнівської молоді та інших груп населення: Б. Івасів та Т. Лисінська (розвиток естетичного смаку молодших школярів); С. Барило, В. Баєвський, І. Казимирська, О. Маленицька (розвиток смаків старшокласників); Г. Падалка, О. Коробко (формування естетичних та художніх смаків майбутніх вчителів); Л. Литвиненко (розвиток художніх смаків у процесі знайомства з різними видами мистецтва); А. Ахмедова та Т. Філіпьева (роль естетичного виховання у формуванні і розвитку естетичного смаку); О. Ігнатович (процес формування художньо-естетичного смаку підлітків у процесі літературно-творчої діяльності); Л. Шульц (відображення дійсності в естетичному смаку); Н. Калашник (історико-педагогічна генеза формування естетичних смаків учнівської молоді у процесі навчально-виховної діяльності).

Розробці питань, пов'язаних з використанням навчально-виховних можливостей надбань культурно-історичної спадщини та художньої творчості в шкільній практиці, приділяють увагу Б. Неменский, В. Алексєєва, В. Петров, І. Глинська, М. Чернявська, Б. Юсов.

Причиною низького рівня естетичного розвитку у дітей початкових класів можна вважати не особливості їх розвитку, а малоефективні методи роботи педагогів. Для того, щоб цілеспрямовано формувати естетичний смак школяра, учитель повинен чітко усвідомлювати, з чого він складається, які психологічні і педагогічні процеси покладені в її основу і як ці фактори впливають на дитину.

Періоди перетворень, зростання національної самосвідомості та духовного відродження народу завжди пов'язані з поверненням до національних культурно-історичних традицій. На сучасному етапі, коли відзначається підйом суспільної активності, ми не можемо не спиратися на вікові традиції народної культури і мистецтва, бо відрив освіти і виховання від національної культури, непідготовленість в національно-

культурних питаннях найчастіше створює сприятливий ґрунт для деформацій в міжнаціональних відносинах, проявів національного еґоїзму. У зв'язку з цим, тільки збагатившись духовністю, пізнавши мову, звичаї, мистецтво та цінності культурно-історичних традицій свого народу, людина зможе оцінити загальнолюдські цінності та духовні досягнення інших народів. Це означає, що сьогодні в системі шкільного навчально-виховного процесу має бути запроваджений ряд ефективних форм і методів для здійснення виховання учнів на народних традиціях, мистецтві, культурно-історичних надбаннях регіону так як найцінніше, що століттями формувалось мудрістю і культурою народу, повинно стати частиною системи виховання та освіти сучасної школи.

Історія та культура народу мають не тільки ознаки національної приналежності, але і різні способи і форми свого збереження і відображення – рідна мова і література, історіографічні джерела, літературні пам'ятки, музичні твори, архітектура, фольклор і, звичайно, художня творчість, яка яскраво і образно виражає світорозуміння, соціально-історичні, художньо-естетичні погляди народу.

Педагогічна наука і практика володіє широким спектром засобів і методів, які спрямовані на моральне, духовне, естетичне виховання дитини. Народна культура відображає норми, цінності, ідеали, традиції, що утвердилися в суспільстві. Тому її вивчення може виступати ефективним засобом формування морально-естетичної культури, оскільки вона включає в себе систему базових духовно-моральних цінностей та ідеалів, втілених у художніх образах того чи іншого народу, що відображають його світогляд і культуру [3]. Важливо залучати дітей до вивчення культурної спадщини, де естетичне зливається з емоційним. Це розвиває почуття притаманні лише людині: любов, співчуття, радість, насолода життям.

Культурно-історична спадщина регіону акумулює в собі величезний історичний, духовний, естетичний досвід, має надзвичайно важливе значення для розвитку художньо-естетичної культури, виховання почуттів, формування художнього та естетичного смаку, культури побуту, праці, людських взаємин. Тому цінності, закладені в ньому, є унікальним, перевіреним віковою мудрістю народу засобом виховання і важливим фактором формування особистості.

Висновки. Дитина найкраще сприймає те, до чого звикла з дитинства, що її завжди оточувало і назавжди залишило враження. Окрім побуту це можуть бути і об'єкти культурної спадщини: археологічні, історичні, монументальне мистецтво, скульптура, пам'ятники архітектури, твори живопису, літератури, декоративно-прикладного мистецтва.

Культурна спадщина – це той ґрунт, яка живить розвиток людської особистості і подальшу її діяльність у всіх можливих областях. Це частина матеріальної і духовної культури, створена минулими поколіннями, що витримала випробування часом і передається поколіннями, як щось цінне і шановане. Культурна спадщина несе в собі величезний духовний-моральний потенціал, укладений у світових шедеврах. У творах мистецтва закладені авторами ті невидимі почуття, які людина може зрозуміти або залишитися до них глухим.

Система художньо-естетичної освіти та виховання має відкритий характер, широкий простір для вдосконалення, відродження кращих національних культурних традицій і впровадження найсучасніших інноваційних ідей. Але необхідно, щоб нагальну потребу в кардинальних змінах у цій галузі відчули й усвідомили не лише представники вузького кола фахівців – науковців і педагогів-практиків, але й усі члени суспільства, що причетні до виховання дітей і молоді – майбутнього України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алісійчук О.С. Морально-естетичне виховання молодших школярів. – К.: Академія, 2001. – 160 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого наоду: Етнографічний нарис. – К.: Оберіг, 1991. – 316 с.
3. Ильинская И.П. Приобщение к народным художественным традициям как механизм формирования эстетических чувств младших школьников// Начальная школа. – 2010. – № 2. – С. 3–8.
4. Кабалевський Д.Б. Воспитание ума и сердца. – М.: Просвещение, 1981. – 214 с.
5. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. – К.: Вища шк., 1997. – С. 99.
6. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников: учебник для студентов пед ин-тов / Б.Т. Лихачев. – М.: Просвещение, 1985. – С. 175.